

סדר הנבואות בישיהו, פרקים א'-ד'

מבוא

מאמר זה עוסק בסדרן של נבואות ישיהו בפרקים א'-ב', האם ישנו עיקרון מנחה בסידור הנבואות? ואם כן, מהו עיקרון זה.

קשה להניח, שזהו סדר כרונולוגי¹. את הנבואות בפרק א' יש המייחסים לראשית ימי ישיהו ויש המייחסים אותן לסוף ימיו. הדעות המנוגדות מלמדות, שאין נקודות אחיזה ברורות בעניין זה. קאסוטו² סובר, שיסוד הסידור המקראי הוא אסוציאטיבי, ולפי דבריו משמע, שאין לסידור משמעות רעיונית או ספרותית. במאמר זה נעשה ניסיון לעמוד על עקרונות נוספים בסידור נבואות ישיהו. שאלת יסוד שתלויה אותנו במאמר היא, האם סידור הנבואות, הוא עניין מכאני, או שמא יש בסידור יצירה ואמנות.

נושא המאמר מציב בפנינו בעיה מתודולוגית. ייתכן, שסדר הנבואות, יסודו בקו רעיוני העולה מתוך ניתוח הנבואות לעומקן. אולם מאידך, אפשרי, שרק פרט שולי או צורני בנבואה קבע את מיקומה. לפיכך אל ייראה כחוסר סדר ושיטה, שלפעמים נתייחס רק לעניינים שוליים בנבואה, ולפעמים נתח נקודות מסוימות לעומקן. המאמר מוקדש לדיון בפרקים א'-ב'. אולם בהמשך המאמר נרחיב את מבטנו עד פרק ד'. מסיבות מתודיות סדר הדיון אינו על פי סדר הכתובים כי אם מפרק ב' אחורה לפרק א'³.

* * *

ישיהו, פרק ב': חזון הר בית ה' ונבואת יום ה'

פרק ב' בישיהו מורכב משתי נבואות: ב', א-ה: חזון הר בית ה' ב', ו-כא: יום ה'. קויפמן⁴ עומד על משמעות פרק זה כפרק אחד - "אחרי אשר ישפיל אלוהים כל גאה ורם" ואחרי תמוטת כל 'ההרים הרמים' וכל 'הגבעות הנשאות' יכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונישא יהיה מכל הגבעות⁵. נבואת יום ה' היא תוכחה כעד הגאווה. בפרק נתפסת האלילות לא כשורש החטא, כי אם כפריו. החטא הוא גאוות האדם. האדם מאמין בעצמו, ומתוך כך מאמין באשר עשו אצבעותיו. לומר לך, ששורש הרע אינו עבודת אל נכר כי אם עבודת האדם את עצמו. והוא קורא - "יחדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא" (פס' כב). על כן, יום ה' הוא יום "על כל גאה ורם ועל כל נשא" (פס' יא). ולאחר שגאה ורם יושפלו, לפתע יבין האדם מה ערכו, ומיד "ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי והבו אשר עשו לו" (פס' כ) (ודוק: יש כאן דו משמעות: תוכחה כנגד אלילים העשויים כסף וזהב ותוכחה כנגד מי שכסף וזהב הם מרכז חייהם - אליליהם) צירוף הנבואות יוצר קומפוזיציה חדשה - לאחר שכל גאה ורם וכל ההרים הרמים... כל הגבעות הנשאות יושפלו, אז יוכל להתגשם חזון אחרית הימים: "הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות..." (פס' ב). שורש הפירוד בעולם הוא הגאווה, ושורש האחדות הוא הענווה.

* יסודו של מאמר זה בעבודה שהגשתי לפרופ' מ. וינפלד. תודתי לפרופ' וינפלד שקרא את הדברים, ואף עודדני לפרסמם.

1 ראה ש. ייבין: הרהורים כרונולוגיים על ספר ישיהו, עיונים בספר ישיהו, ירושלים, תשל"ו, עמ' 20-42.

2 ראה מ"ד קאסוטו, סמיכות פרשיות וסידורן בספרי המקרא, ספרות מקראית וספרות כנענית, ירושלים, תשל"ב, עמ' 204-200. לפניו עמד על נושא זה Delitzsch, Biblical Commentary on the Psalms (English trans.), Edinburgh.

3 כשמצוין שם של חוקר ללא אזכרת מקור הדברים, הכוונה לדבריו בפירושו לפסוק הגידון.

4 תולדות, ג, עמ' 204.

5 העי מערכת: עיין ר"י שביב, מיקומו של חזון אחרית הימים בישיהו, מגדים ג, אלון שבות, תשמ"ז, עמ' 43-50.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

בין הסמלים, שבהם מתאר ישעיהו את הגאווה, הוא אומר - "ועל כל מגדל גבה ועל כל חומה בצורה" (פס' טו). האם רומז ישעיהו בדברו על מגדל למגדל בבל? לפי הסיפור בספר בראשית (י"א, א-ט) התפלגות העמים בעולם היא תוצאה של סיפור בניין המגדל בבבל: והנה בראש פרקנו ניבא ישעיהו לאחדות העמים המיוחדת, שתהיה באחרית "ימים. צירוף זה, קשה להניח שהיא דבר שבמקרה, ומסתבר, שיש כאן כוונת מכוון. ועלינו להבין את נבואת ישעיהו לאחר סיפור מגדל בבל". סיפור מגדל בבל הוא סיפור סתום. הסיפור אינו מגלה בבירור, מה היה חטאם של בוני המגדל. הכתוב מזכיר את דברי בוני המגדל - "פן נפוץ על פני כל הארץ" (שם, ד). אך מה שלילה יש בכך, כיוון שאין אנו עוסקים בספר בראשית, אין זה מענייננו כאן להבין את סיפור מגדל בבל; אך ננסה לשחזר ולראות, כיצד ישעיהו הבין סיפור זה.

המגדל, לפי ישעיהו, הוא אחד מסממני גאוות האדם - "הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם..." (שם, שם). האדם רוצה להגיע לשמיים, כדי לעשות שם לעצמו. המגדל שנבנה אינו אלא בבואה למגדל שנבנה בנפשו של האדם. אין מדובר כאן על מגדל אחד אלא ייעל כל מגדל גבה" (ישעיהו, ב', טו). שורש פירוד העולם שבסוף הסיפור הוא המגדל שכל אחד בונה לעצמו. על מנת להגיע לאחדות העמים המיוחדת יש להרוס את כל המגדלים המפרידים בין בני האדם. בסיפור בראשית העונש הוא 'מידה כנגד מידה' - אתם חששתם פן תפוצו על פני כל הארץ - ואני אכן אפיצכם. בישעיהו העונש אינו אלא פרוי של החטא. לא חטא מכאן ועונש מאידך, כי אם אחדות אחת - העונש הוא התוצאה הטבעית לחטא שנעשה. עוד אסוציאציות שונות קושרות בין הנבואה לסיפור מגדל בבל. בבראשית מסופר "ותהי להם הלבנה לאבן והחמר... לחמר" (י"א, ד). הייתה זו התקדמות טכנולוגית עצומה, שאולי היא שהביאה את בוני המגדל לגאוותם. אף נבואת ישעיהו אמונת האדם במעשה אצבעותיו היא אחת הנקודות המרכזיות. בצלע המקבילה ל"על כל מגדל גבה" אומר ישעיהו - "ועל כל חומה בצורה". ייתכן שבוה רומז ישעיהו לדברי בוני המגדל - "הבה נבנה לנו עיר..."

עד כה ראינו משמעויות שונות לפרק כפרק **אחד**, הכולל את שתי הנבואות. אולם על פי דברינו היה ראוי שמבנה הפרק יהא הפוך - קודם יושפלו כל גאה ורם, ורק לאחר מכן יהא אפשר להגיע לאחדות העמים. ואם כן, מדוע מבנה הפרק הפוך; האם ישנו היגיון למבנה זה, אנו נמשיך בדיוננו בפרק ב' ונשווה את פרק ב' לספר דברים, י"ז, ח-כ - פרשת המשפט בירושלים ופרשת המלך.

נבואת יום ה' ופרשת המלוכה בספר דברים

דברים, י"ז, יד-כ	ישעיהו, ב, ו-כ
"ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי... רק לא ירבה לו סוסים ... וכסף וזהב לא ירבה לו... לבלתי רום לבבו מאחיו..."	"כי מלאו מקדם ועננים כפלשתים ובילדי נכרים ישפיקו. ותמלא ארצו כסף וזהב ואין קצה לאצרתיו ותמלא ארצו סוסים ואין קצה למרכבתיו... ושח רום אנשים... ושפל רום אנשים... ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהב ..."

כבר עמדו מפרשים⁶ על ההקבלה שבין תוכחת ישעיהו על ריבוי כסף וזהב וסוסים ופרשת מלך שבספר דברים. השוואה מדוקדקת מלמדת שהמבנה בשלמותו מקביל לפרשת המלך. כמובן עוד יהא עלינו לבסס ולהוכיח השוואה זו.

את הקשרים הלשוניים אפשר שרש בדרכים מספר. מעבר ליופי בשיבוץ מליצות המקרא, רוצה אולי ישעיהו לרמוז לשומעיו שעברו על דברי התורה. ושמה יש בשימוש בלשונות אלו מעבר לכך.

6 ראה קויפמן, תולדות, ג, עמ' 203.

7 ראה שד"ל על אתר. סקינר וגריי מזכירים את ההקבלה, אולם אינם מרחיבים את הדיבור בנושא.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

זוהי יצירה חדשה; וככזאת, הרי היא מאירה באור חדש, ואף ש ולחת אור חוזר אל מקור הדברים. תחילה נקדיש מספר מלים לפרשת המלך, ורק לאחר מכן נפנה להשוואת נבואתנו לפרשה זו. ספר דברים מתיר רק בדיעבד⁸ מינוי מלך, והוא מודע לסכנות האורגות עקב מינוי המלך. ראשית יש למנות מלך מבני ישראל ולא איש נכרי, שישפיע השפעה זרה על העם, ויסירם מדרך התורה. אולם החשש אינו רק שמא יסיר המלך את העם מדרך התורה י עצם מושג המלך יש בו מן השלילה. אחד הרעיונות המרכזיים בספר דברים הוא שוויון בני האדם⁹. מושג המלוכה הוא היפוכה של אידיאה זו. על כן אף שספר דברים מתיר מינוי מלך, הוא חושש שירום לבבו מאחיו. על מנת למנוע תופעה זו מצווה ספר דברים על סייגים שיגבילו את המלך י ללמדד, שאף שמלך הוא, הרי הוא אדם ככל האדם.

באמת, סייגים אלו מרוקנים את מושג המלוכה מכל סממניו, שהרי מה הוא מלך ללא כסף, נשים וסוסים. פרשת המלך מסתיימת באזהרה - "לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל" (דברים, י"ז, כ). הכתוב מונה שני חששות, וחששות אלו הנס יסודה של הפרשה כולה, וכל השאר אינו אלא ניסיון לפתור את שתי הבעיות.

המקבילה הבולטת ביותר היא כמובן עניין הכסף והזהב והסוסים, ולולא מקבילה זו ספק אם היה עולה על דעתנו להשוות את שאר ענייני הנבואה לפרשת המלך. אולם מכיוון שעניין זה - הקבלת הכסף והזהב והסוסים, הוא יתד נאמן, אנו משווים את הפרשה כולה, ואכן ההקבלות מאלפות.

הפרשה בדברים, י"ז, פותחת בתיאור "כי תבא אל הארץ... וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי" (פס' יד). ישעיהו אינו חוזר על משפט זה, אך במקום זה הוא מתאר את השפעת אמונות הגוים על ישראל "כי מלאו מקדם ועננים כפלשתים" י, ו, וכאילו אומר הוא שורש הרצון לעשות ככל הגוים אינו מדיני גרידא, זהו רצון ללכת אחר אמונותיהם, ועניין המלך אינו אלא ביטוי לזה. ישעיהו ממשיך "ובילדי נכרים ישפיקו"¹⁰. כאן יש לנו קשר לווי לדברים "לא תוכל לתת עליך איש נכרי" (פס' טו; ודאי לולא היינו סוברים, שהמבנה בשלמותו מקביל, לא היינו נאחזים במלה אחת על מנת לאשש הקבלה). ואף כאן ישעיהו יורד לשורש הדברים: איסור התורה למנות איש נכרי, הוא משום שהדבר יכול לגרום להשפעה זרה ונכרייה על העם; ישעיהו מקונן ומוכיח על כך, שאכן הייתה השפעה נכרייה על העם. ישעיהו אינו מזכיר את עניין המלך באופן גלוי. אזהרת התורה למלך "לבלתי רום לבבו מאחיו" (דברים, י"ז, כ), הרי היא סכנה כלל אנושית, אליבא דישעיהו, ועל כן, קודם שאתה דן בעניין המלך של אומה, דוק את המלך שבכל חברה ובכל אדם ואדם. כל אדם גאה הרי הוא כמלך שרם לבבו.

לפרשה בספר דברים שני מוקדים עיקריים:

א. חשש שיסור לבבו מעם ה'; ב. חשש שירום לבבו מאחיו. נבואות ישעיהו השניים הפכו לאחד. וכפי שכבר עמדנו על כך, נבואה זו, אין עבודה זרה כי אם התוצאה של גאוות הלב. נבואות

8 תנאים נחלקו, האס מיני מלך מצווה או רשות. ראה תוספתא, סנהדרין, ד'. וכן ראה בבלי, סנהדרין, כ, ע"ב. הרמב"ם, מלכים, א', א, פוסק "שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת מיסתן לארץ: למנות להם מלך... האברבנאל (בפירושו לדברים שפירושו לפרשת המלוכה בסט- שמואס דן דיון ארוך ומאלף בנושא. האברבנאל מחזיק באידיאולוגיה אנטי מלוכנית קיצונית, וסובר, שמינוי מלך רשות. דומה, שזהו אף פשוטם של המקראות הנידונים.

9 בספר דברים מודגש, כידוע, הפן הסוציאלי. אין זה רק שייך סוציאלי, וניתן לראות ממד זה במקומות רבים בספר דברים. לדוגמה: את המעשר (דברים, י"ד, כב-כט) ואת הבמר (שם, ט"ו, יט-כג) אוכל כל אדם, ולא דווקא כוהן או לוי כבשאר הספרים בתורה. איסור קרחה נאסר לכל העם "כי עם קדוש אתה..." (שם, י"ד, א-ב) ולא כמו בספר ויקרא למהנים (ויקרא, כ"א, ה). וכן או בסיפורים: בסיפור המרגלים בספר דברים (א', כב ואילך) המרגלים כמעט אינם נזכרים, והחטא הוא חטא העם לכל אורך הסיפור. לומר לך, שכשוויון הזכויות יש אף שוויון חובות, והאחריות על החטאים היא של כל העם בשווה ולא רק על ראשו.

10 ישעיהו אינו חוזר על עניין ריבוי הנשים. שמא בביטוי "ילד נכרים" רומז ישעיהו לריבוי הנשים הנכריות, שילדו ילדים נכרים שמעתי מפרופ' וינפלד.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

ישעיהו נדרשה פרשת המלך לא כאוסף צווים בעניין המלך, אלא כפרשה אחת, שרעיון פנימי אחד מאחד את כל חלקיה.

אף מה שנראה בפרשת המלך, כאילו אינו קשור לנושא גאוות הלב, נחרז בנבואת ישעיהו במחרוזת זו. האיסור להרבות סוסים בפרשת המלך קשור לעניין הירידה מצרימה, ואילו בנבואתנו ריבוי הסוסים הוא חלק מתיאור חטאי הגאווה.

אף שישעיהו מתמקד במשמעות האוניברסלית-אנושית של פרשת המלך, ואינו מזכיר בדבריו את מושג המלוכה, הרי מכלל דבריו אתה למד, שהוא שולל את עצם רעיון המלוכה, שאף היא ביטוי לאותה גאווה אנושית, שהביאה את האדם לאמונה בעצמו ובכוחותיו. ללא שלילת המלוכה, אין לשימוש בלשונות מפרשת המלך כל משמעות, והתוכחה מאבדת את משמעותה. ושמה בתוכחה זו אף ישנה ביקורת כלפי מלך ספציפי והוא המלך עוזיה¹¹, שעליו מסופר "ויבן עזיהו מגדלים בירושלם... וכחזקתו גבה לבו עד להשחית... ויבא אל היכל ה' להקטיר" (דבה"ב, כ"ו, ט-טז). כאן עומדים אנו בפני גדולתה של תוכחה זו. נביאה זו נצרכה לדורות, (יכולה להיאמר בכל דור (דור), אך נאמרה היא בשעתה, וכוונה לבני הדור. לנבואה זו משמעות לכל אדם באשר הוא אדם, אף למושג המלוכה באופן ספציפי ואולי אף למלך מסוים. והלא בזה ייחודה וגדולתה של ספרות בכלל ושל ספרות נבואית בפרט, בודו משמעותם של הדברים.

עתה יכולים אנו לקבוע, כי אין שימושו של ישעיהו בלשון ספר דברים שימוש נוסחאי, סגנוני ומליצי גרידא, ואף אין הדברים בבחינת 'תנא דמסייע' בלבד, כי אם מלאכת מחשבת של יצירה נבואיתספרותית. המבנה בכללותו מקביל לפרשת המלך, והשינויים שבנבואתנו מערים לתוכה משמעויות נוספות לדורות ולכל אדם.

אם מצרפים אנו את שתי הנבואות שבפרק ב', התמונה שמצטיירת ברורה. בחזון יום ה', צועק ישעיהו כנגד כל מי שרם לבו, וכפי שעמדנו על כך באריכות, פרשת המלוכה עומדת ביסוד תוכחה זו. ביום ה' ניבא ישעיהו "ונשגב ה' לבדו" (ב', יא), ולא יהיו עוד בני אדם שיגבהו מחבריהם. השלמת תמונה זו היא בחזון הר בית ה', שבו ה' שופט עליון, ואין בשר ודם בהר שבראש ההרים. התנאי לאחדות העמים הוא שוויון כל בני בשר, ורק ה' לבדו ישלוט על בני האדם, עם ישראל לא הצליח לחיות בעולם של אוטופיה, כפי שחלמו על כך גדעון ושמואל¹², אולם בעת הגאולה, בעת שתהיה מלאה הארץ דעה את ה', לא ישלוט עוד אדם על אדם. ורק ה' נשגב על כל בשר. כך מוסבר חוסר הזכרת המלך בפרקנו. שתי הנבואות שבפרק, כל אחת לעצמה ושתיהן כמסכת נבואית מאוחדת, מהוות מסכת אנטי-מלוכנית¹³.

חזון הר בית ה' ופרשת המשפט "במקום אשר יבחר" בדברים

חזון ההר מקביל בפרטים רבים לפרשת המשפט בדברים, י"ז, ח-יב¹⁴.

בשני המקומות עולים להר ה':

דברים: "...ועלית אל המקום אשר יבחר ה'..." י"ז, ח);

ישעיהו: "...לכו ונעלה אל הר ה'" (ב', ג).

בשני המקומות עולים למשפט:

דברים: "...דברי ריבת בשעריך... ואל השפט אשר יהיה בימים ההם" (י"ז, כה -זהו דין בין אדם לאדם;

ישעיהו: "ושפט בין הגויים" (ב', ד) דין בין אומות.

11 קויפמן (תולדות, ג, עמ' 204-205) וקייזר מייחסים (בואה זו לזמנו של עוזיה).

12 עיין שופטים, ח', כב-כג שמו"א, ח', ד-כב.

13 כאן מתעוררת, כמובן, שאלת היחס בין נבואתו לנבואה על בית דוד בפרק י"א. ראה קויפמן, תולדות, ג, עמ' 204; M. Weinfeld, Zion and Jerusalem as religious and political Capital: Ideology and Utopia, in: The Poet and the Historian, pp. 93.

14 קויפמן, תולדות, ג, עמ' 205, הערה 54.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

בשני המקומות ישנה מקבילה של 'תורה-דבר':
דברים: "על פיה התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר..." י"ז, יא);
ישעיהו: "ויורנו מדרכיו... כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם" (ב', ג).
בשני המקומות מקום התורה הוא במקום אשר יבחר ה'¹⁵, אך בעוד בדברים השופט הוא בשר ודם, בנבואת ישעיהו, השופט הוא אלוהים בעצמו. וכך לעתיד לבוא לא עוד מלך בשר ודם ולא עוד שופט בשר ודם כי אם אלוהים שופט ומלך.
פרשת המשפט במקום אשר יבחר ה' ופרשת המלך סמוכות זו לזו בספר דברים. הקשר בין נבואות ישעיהו ובין שתי הפרשיות בספר דברים ברור:
דברים: י"ז, ח-יג פרשת המשפט י שם, יד-כ פרשת המלך;
ישעיהו: ב', א-ה חזון ההר; ב', ו-כ יום ה'.
סביר להניח, שסיפור זה נעשה בכוונת מכוון, ונבואות ישעיהו סודרו על פי סידורו של ספר דברים¹⁶. בנייתו שערכנו עד כה, לא באנו לטשטש גבולות. ברור לנו שכל נבואה עומדת בפני עצמה. צירוף הנבואות הרי הוא כיצירת קומפוזיציה מוזיקלית. התחלנו לדון בפרק כשלעצמו, מכאן עברנו לדון בפרק לאור פרקי בראשית, וסיימנו בדיון בפרק לאור ספר דברים. מעגלי ההשוואה לא עמדו בפני עצמם; הצלילים הצטרפו למנגינה הרמונית.

* * *

ישעיהו, פרק א'

נמשיך בדרךנו אחרונים מפרק ב' לפרק א' ובהקבלת סדר הנבואות בישיעיהו לסדר הפרשיות בספר דברים.

הפסוקים כט-לא בפרק א' עוסקים בתוכחה על עבודת האשרות. מקומה של נבואה זו תמוה ביותר¹⁷. הנבואה הקודמת לה, פס' כ-כח¹⁸, עוסקת בענייני שופטים ומשפט צדק, ואם כן, מה ענייניו זו אצל זו. סמיכות מוזרה כעין זו כבר ראינו בספר דברים. פרשת שופטים פותחת בעניין מינוי שופטים "שפטים ושטרים תתן לך... ושפטו את העם משפט צדק..." (ט"ז, יח-כ), ומיד בסמוך לה: "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך אשר תעשה לך" (שם, כא).
חז"ל שמו לב למוזר שבסמיכות זו ודרשו -

"אמר ריש לקיש: כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה בישראל, שנאמר: "שפטים ושטרים תתן לך", וסמך ליה 'לא תטע לך אשרה כל עץ'".

(סנהדרין, ז, ע"ב).

תמיהה זו על סדר הפרשיות בספר דברים, ראויה שתיאמר אף על נבואת ישעיהו ואף ביתר חומרה: שהרי הקורא את נבואת ישעיהו בעין בלתי בוחנת, ספק אם יבחין בכך שישנו כאן צירוף נבואות¹⁹. בספר דברים, לעומת זאת, על אף הערבוב התחומים ברורים.

15 ראה סיפור מציאת הספר בבית ה' מלכ"ב, כ"ב, ח ואילד, וכן ראה דבה"ב, י"ט, ח-י.

16 כידוע, חזון ההר נאמר אף על ידי מיכה, ד', א-ה), וכבר רבים דנו בשאלה, מי משניהם קדם. בדברינו תשובה לכך, אולם אנו יכולים לגמר, שאף אם ישעיהו אינו הראשון, הרי שהנבואה שולבה במערכת ספרותית שלמה, ואין היא עומדת כנטע זר בנבואתו.

17 ראה דברי גר"י.

18 פסוקים כז-ו-כח, מבחינת מקומם, זוקקים דיון נפרד, ואכמ"ל.

19 מעניין לציין את פירוש שד"ל לפסוקים אלו. שד"ל פירש את הפרק כנבואה אורגנית, והפסוקים כט-לא הם המשך הישיר של נבואת המשפט והשופטים. שד"ל מפרש, שעניין האשרה הוא משל לדוינים. יש לציין, ששד"ל אינו מזכיר את חז"ל, המפרשים כך את הפסוקים בדברים.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

אין בכוונתנו לפתור את סוד עירוב הפרשיות. אך אנו טוענים, שמקור הסידור המוזר של נבואות ישעיהו הוא בספר דברים. אם כן, את התוכחה על האשרות אנו מקבילים למצוות אשרה בספר דברים, ואת נבואת המשפט אנו מקבילים למצוות מינוי שופטים. אין אנו טוענים, שנבואות אלו נאמרו לאור פרקי ספר דברים; אך אנו טוענים, שסידור הנבואות נעשה על פי סידור הפרשיות בספר דברים. בכל אופן נציין, שיש מספר מקבילות בין מצוות מינוי שופטים לנבואות ישעיהו. בדברים מצווה משה למנות שופטים בכל שעריך, לא לקחת שוחד ולרדוף אחר הצדק. ישעיהו בנבואתו מקונן, שירושלים הייתה מלאת משפט, אך השופטים לקחו שוחד, ולא שפטו משפט צדק. והוא ניבא לעתיד: "ואשיבה שפטיך כבראשנה... אחרי כן יקרא לך עיר הצדק" (פס' כו). אנו יכולים לראות את נבואות ישעיהו על כישלון התגשמות האידיאה שבספר דברים.

הפרשה הקודמת לפרשת השופטים בספר דברים היא פרשת המועדות (ט"ז, א-יז), שסיומה הוא: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך... ולא יראה את פני ה' ריקם. איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך"

(ט"ז, טז-יז).

ואילו ישעיהו ניבא בנבואה הקודמת לנבואת המשפט -

"כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמס חצרי... חדשיכם ומועדיכם שאנה נפשי"

(א', יב-יד).

כנה את נבואת ישעיהו תוכחת המועדות (אף שנראה, שלא המועדות דווקא הם במרכז התוכחה), והיא המקבילה לפרשת המועדות בספר דברים. עתה דברי ישעיהו מקבילים משנה משמעות - "חדשיכם ומועדיכם שאנה נפשי" אין 'מועדיכם' כי אם 'מועדי', שציווית עליהם בספר דברים, ואותם שאנה נפשי.

* * *

ישעיהו, פרקים ג'-ד'

האם אפשר להסביר, על פי ההסבר שהסברנו עד כה, אף את סידור הפרקים הבאים (פרק ג' ואילך), חייב אני לומר, שנקודות האחיזה בפרקים הבאים חלשות יותר, אך כיוון שלדעתי, המבנה שהצבנו בפרקים א'-ב' הוא יציב, אני מרשה לעצמו להמשיך. הרעיון העולה מצירוף הנבואות בפרק ב' לאור ספר דברים הוא שלילת הנהגת בשר ודם במשפט ובמלוכה בעת הגאולה. הנבואה הקרובה היא בפרק ג', א-יב:

"כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלם ומיהודה משען ומשענה כל משען לחם וכל משען מים. גבור ואיש מלחמה, שופט ונביא וקסם וזקן. שר חמשים..."

אידיאה זו של הסרת ההנהגה, משתלבת יפה עם רעיון מלכות אלוהים שבפרק ב', ואולי אף כאן יכולים אנו להמשיך בסידור על פי סדר ספר דברים. פרשת שופטים ממשיכה לעסוק במוסדות ההנהגה: "יח, א-ח כהונה, שם, ט-כ נבואה.

וכנגד זה ניבא ישעיהו להסרת ההנהגה. ואף באופן יותר ספציפי. בספר דברים מבטיח ה' "ונביא אקים להם מקרב אחיהם" ("יח, יח), ומכאן מאיים ישעיהו: "כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלם... ונביא וקסם" ואף קוסם נוכר בדברים, "יח, יז). זהו כמובן קשר אסוציאטיבי, ואין לומר שעניין הנבואה הוא המרכז והנושא של התוכחה בישעיהו, ג', א-יב.

הפרשה הבאה בספר דברים היא פרשת עיר מקלט ("ט, א-יג). בפרק ד' ניבא ישעיהו: "כל הכתוב לחיים בירושלם" (פס' ג). הציוור העולה מנבואה זו הוא, שירושלים תהיה כעיר מקלט. וכפי שרוצח שנידון לחיים, הולך לעיר מקלט, כך כל מי שיצא זכאי בשעת המשפט הגדול, ילך לירושלים, ושם תהיה לו הגנה - "וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר" (ד', ו), וכל

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

מי שיהא מחוץ לירושלים ייהרג. בפרשת עיר מקלט בדברים מצווה ה' "ובערות הדם הנקיי" (י"ט, יג): וישעיהו ניבא: "ואת דמי ירושלם ידיח מקרבה ברוח משפט וברוח בערי" (ד', ד). וכפי שכל מוסדות ההנהגה יעברו מידי אדם לידי שמיים, כך אף עיר המקלט תקבל משמעות שמימית בעת הגאולה.

לא פתרנו כאן את כל הבעיות, וההקבלה לספר דברים לא הסבירה את מיקומן של הנבואות - ג', יג-טו י ג', טז - ד', א. בעיה זו ניתן לפתור בעזרת קשרים אסוציאטיביים.

א. ג', א-יג הסרת הנהגה;

ג', יב "ונשים משלו בו...";

ב. ג', יג-טו תוכחה למנהיגים;

ג. ג', טז ד', א תוכחה לבנות ציון;

ד. ד', ב-ו נבואת גאולה לירושלים;

ד', ד "אם רחץ אדני את צאת בנות ציון".

יוצא אם כן, שניתן להסביר על ידי קשרים אסוציאטיביים את סדרן של הנבואות בפרקים ג'-

ד' אף ללא הזדקקות להסבר שהסברנו על פי ספר דברים.



טבלה מסכמת: סדר הפרשיות בדברים ובישעיהו

דברים	ישעיהו
פרשת המועדות (ט"ז, א-יז)	תוכחת המועדות (א, י-כ)
מצוות מינוי שופטי צדק (ט"ז, יח-כ)	קינה על שופטי הרשע (א, כא-כח)
מצוות אשרה (ט"ז, כא)	נבואת האשרות ²⁰ (א, כט-לא)
עובד עבודה זרה ²¹ (י"ז, ב-ז)	
המשפט בירושלים (י"ז, ח-יג)	כל העמים באים למשפט בירושלים (ב, א-ה)
פרשת המלך (י"ז, יד-כ)	יום ה' על כל גאה ורם (ב, ו-כב)
דיני כוהנים ולוויים (י"ח, א-ח)	נבואת הסרת ההנהגה (ג, א-טו (?))
פרשת נביא (י"ח, ט-כב)	הסרת ההנהגה "ונביא וקסם..." (שם (?))
עיר מקלט (י"ט א-יג)	"כל הכתוב לחיים בירושלים" (ד, ב-ו (?))

20 כידוע, מקומה של פרשת עובד עבודה זרה בספר דברים תמוה. מקומה הטבעי הוא בפרק י"ג ליד דין נביא לעבודה זרה, מסית ומדיח ועיר הנידחת. א. ייתכן שהאשרה נתפסה כעבודה זרה, והיא משמשת כמקבילה אף לפרשה זו. ב. לאחר שדין אשרה נמצא במקומו המוזר והתמוה, אין לתמוה על פרשת עובד עבודה זרה, שהרי הוא מתקשר לדין אשרה באופן אסוציאטיבי.

21 פסי' לא "והיה החסן". "אינו קשור לא, כט-ל, וכנראה עוסק בשרפת פסלי עבודה זרה. וייתכן שהוא המקביל לדין עובד עבודה זרה בספר דברים.